

ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והנבירי אשר יבא מארץ רחוקה וראו את מכות הארץ ההוא ואת תהלאיה אשר חלה ה' בה (כט, כא).

בכתובות (קיא.) א"ר אלעזר כל הדר בא"י שרוי בלא עון שנא' ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון א"ל רבא אנן בסובלי חלאים מתנינן לה. פי' בסובלי חלאים שבא"י (דאלת"ה קשה מאי שכן ומאי העם היושב בה, וע' מהרש"א שגדחק). ובוזה יבואר מ"ש במסורה ב"פ חלה, חדא הכא, ואידך (דה"ב לג, יב) וכהצר לו חלה את פני ה' אלקיו וגו' ויעתר לו. כי בא"י מכפרים היסורים יותר מבחו"ל.

הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת (כט, כב).

נקוד על תיבות לנו ולבנינו. ירמוז למה שנתבאר אצלנו (שמות לג, יג), בענין משרו"ל (נדרים לה). לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו ומשה נהג בה טובת עין ומסרה לישראל. כי בס"ת יש אותיות ותנין (שהם בסוד זו"ן) ומשה זכה לחלק התורה הרמוז בנקודות (שהם בסוד הבינה) ואילו הטעמים (שהם בחכמה) לא נתגלו עדיין והם עתידים להתגלות לעת"ל ע"ש. וזהו שרמוזו כאן בנקודות אלו על תיבות לנו ולבנינו, לומר כי הנקודות נגלו ונמסרו לו למשה ולזרעו, ואילו הנסתרות לה' אלהינו אלו הטעמים שלא נתגלו עדיין. ולפשטיה דקרא דלנו ולבנינו קאי אבל ישראל הוא משום שמשה נהג בה טובת עין ומסרה לישראל.

ומה ינעמו הדברים לפמש"כ לעיל (כט, ג) באורך שהקללות שבמשנה תורה שארו"ל שאמרן משה מדעתו, היינו כי הם הברית שכרת משה עם ישראל על אותו חלק התורה שניתן למשה ולזרעו, ושבאותה שעה הוא שנהג בו משה טובת עין ומסרו לישראל, ע"ש שבארנו בזה כל אותן פרשיות שבפ' תבא. והנה גם כאן בר"פ נצבים הרי עדיין הכתוב עוסק באותה ברית כמ"ש לעכרך בברית ה' אלהיך ובאלתו אשר ה' אלהיך כורת עמך היום, וכל אותה פרשה. ורמזו כאן הכתוב ענין אותו חלק שנמסר להם.

והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך (ל, ה).

אשר ירשו אבותיך וירשתה ירושה ראשונה ושניה יש להם שלישיית אין להם (יבמות פב:).

הטעם שקדושה הראשונה בטלה ואילו קדושה שניה לא בטלה יבואר עפמ"ש בדרוש פלפולה של תורה, שבקדושה הראשונה לא היתה שם אלא מדת היראה ומדת היראה אינה בת קיימא וכדרך כל הכרה שסופו ליבטל בסור המכריה, משא"כ בקדושה שניה דהדר קבלוה לתורה עליהם מתוך אהבה ומדת האהבה יש לה קיום לעולם וכדרך שנאמר שימני כחותם על לבך שהוא סוד הרשימו שנשאר לעולם.

והיינו דכתיב (לא, מז) הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה וגו' וכתיב כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וגו'. ובשופטים (כ) כתיב ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וגו' וימת יהושע וגו' ויעשו בני"י את הרע וגו' וכי הקים להם שופטים וגו' והיה

במות השופט ישובו והשחיתו וגו'. וכן היה בכל ימי המלכים, כדמפורש בקרא, שבקום על ישראל מלך צדיק שבו אל ה' ואחרי מותו חזרו לעבוד ע"ז. משא"כ בבית שני משקבלו עליהם את התורה מאהבה בטל מהם יצרא דע"ז ושוב לא חזרו לעבוד ע"ז לעולם.

ועיין בכ"מ (פ"ו מהל' בית הבחירה הט"ז) שתמה על דברי הרמב"ם שם וז"ל, מ"ש רבינו חייב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה כו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כו' הוא מקודש היום ואע"פ שנלקחה הארץ ממנו וכו'. איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה. ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה, אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצל"ע, עכ"ל.

אמנם הענין הוא בדרך שנתבאר, דבכיבוש לא שייך חזקה כיון שהשיבה אינה אלא בכח ובזרוע וכל דבר הכרה אין לו קיום והתמדה אלא כל שעה ענין בפני עצמו הוא, שאין הישיבה שם היום מפני הישיבה אתמול בדרך שהענין הוא בחזקה אלא כל יום כיבוש בפני עצמו הוא, משא"כ בישיבה שלא מחמת כיבוש שפיר שייך חזקה.

ומ"ש הרמב"ם שקדושה הראשונה היתה בכיבוש משא"כ באחרונה, אין הכונה רק על תחלת כניסתם לארץ אלא על כל משך זמן ישיבתם בה, ועיין ברכות (ד). ראויים היו ישראל ליעשות להם גם בימי עזרא, ופירש"י לבא ביד רמה, בדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא, ופירש"י ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם וכו'. ועיין בצל"ח שתמה על רש"י למה הוצרך להוסיף זה שנשתעבדו למלכי פרס כל ימיהם ולא סגי ליה במה שלא הלכו אלא ברשות כורש.

אמנם לפי דברינו נפקא מינה טובא לענין הך דינא דקדושה ראשונה שהיתה בנס בטלה דלא הוה שייך בה חזקה כי הנס לא יתמיד וכל שעה גם בפ"ע הוא, משא"כ קדושה שניה שהיתה בדרך הטבע שפיר שייך בה חזקה ומשונה לא בטלה.

והנה דרשוה שם מקרא דעד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית ע"ש. ולפי דברינו יובן בזה המשך הפסוק תביאמו ותטעמו בהר נחלתך. שביקש שישארו נטועים ולא יגלו (כדרך שאמר הכתוב (ש"ב ז, י) ושמתי מקום לעמי ישראל וגו' ונטעתי ושכן וגו' ולא יוסיפו וגו') ואמר עוד ה' ימלוך לעולם ועד, פי' שלא יהי' חורבן וגלות, כי מכיון שאף בביאה שניה יעשה להם נס ויהיה ע"י כבוש כבראשונה א"כ הרי תבטל הקדושה אם יגלו.

ובפשוטו נראה לפרש דברי הרמב"ם בע"א, והוא, כי קדושה ראשונה שהיתה ע"י כיבוש יש לה כח רק בשעה שיש שם כיבוש וישראל הם בעלים על הארץ דהיינו כל תקופת הבית הראשון וכן לעת"ל בגאולה העתידה, אבל בזמן הגלות אין כח לאותה קדושה. לפיכך הוצרכה קדושה שניה בימי עזרא שאותה שיבה לא היתה גאולה גמורה ולא יצאה מכלל הגלות וכמ"ש רש"י שהיו משועבדים כל ימי מלכי פרס וזהו דבר מפורש בפסוק (עזרא ט, ט) כי עבדים אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו אלקינו. ושם (נחמיה ט, לו) הנה אנחנו

* ובוזה נדחה מ"ש המנ"ח (מצוה רפ"ד) להחדש דמקום המקדש לא בטלה ממנו קדושה ראשונה כיון דלא היתה ע"י כיבוש אלא נקנה מארונה בכסף מלא, ע"ש שהאריך.

הפטרת נצבים

כי בארץ תוציא צמחה וכנגה זרועיה תצמיח בן אדני ה' יצמיח צדקה ותהלה נגד כל הגוים (ישעיהו סא, יא).

ע' רד"ק כמה דרכים בפירוש הכתוב. ונראה ביאורו עפ"מ"ש (שבת פד:) מנין לערוגה שהיא ו' מפרשים על ו' מפרשים שזורעים בתוכה חמשה זרעונים ולא הוי כלאים ומייתי מהך קרא. ור"ל דהכתוב משמיענו שכשם שאם זורעין בסדר מסודר אפשר לזרוע ה' מינים בערוגה אחת ולא הוי עירבוביא וכלאים כך בקבוץ הגלויות אע"פ שיהיו שם כל מיני שבטים ועדות לא תהיה ערבוביא, כי יהיו כולם מסודרים במשמר וסדר עד שיהיו לתהלה נגד כל הגוים. וע' ילקוט (תהלים תתמ"ה) שתולים בבית ה' כשעתידי הקב"ה לקבץ את ישראל מארבע רוחות העולם כגן הזה שהוא שתול מערוגה לערוגה כך הקב"ה עתיד לקבץ אותם, עיי"ש.

פרשת וילך

ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה (לא, יז)

לכא' באמירה זו הרי הוא מתכון לחזור בתשובה, וא"כ אמאי כתיב מיד אח"כ ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא וגו'.

וכתבו המפרשים (עיי' ספר מנחה בלולה ושאר מפרשים) דמה שאמר אין אלהי בקרבי קאי על הע"ז שלו דכתיב לעיל מיניה (לא, מז) וקם העם וזנה אחרי אלהי נכר הארץ. וצ"ע דא"כ הוי זה שם חול ואנן קיי"ל שהוא קודש.

והנראה דאין הכונה דאלהי מתפרש ממש על הע"ז וכפי שפירשו ז"ל, אלא ה"פ דעכשיו הוא מתלבט לכפור בע"ז ואומר הלא מוכח מהרעות היוצאות עלי שאין לי השראת אלהים, ואת"ל שהע"ז שלי הוא אלהים הלא אני עובדה ובכל אופן מצאוני הרעות האלה, ע"כ אי"ז אלהים אלא מישהו אחר הוא האלהים, אבל עדין לא יגיע להכרת היות אלא מחפש, ולפ"ז פירוש תיבת אלהי הוי שפיר קדש שהיא מתפרשת במילה סתמית, וכל אלהים סתמי הרי הוא קודש, שהרי ה' הוא האלהים. ודו"ק.

והרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה לאכל ומצאחו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה (לא, יז).

רעות שנעשו צרות זו לזו כגון זיבורא ועקרבא (חגיגה ה.). יבורא בזה מ"ש אח"כ (פס' כא) והיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפני לעד, פי' כי בסוף השירה כתיב (לב, לט) ראו עתה כי אני הוא וגו' אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא, פי' שהקב"ה לבדו עושה ב' ההפכים ואין שם ב' רשויות, וה"נ מתוך שימצאוהו רעות שהם צרות זל"ז והם ב' הפכים ע"כ שאין שם ב' רשויות. וכמ"ש כיו"ב בסנהדרין (לט.) עיי"ש.

ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים (לא, יח).

הרמב"ן נתקשה בפסוק ואנוכי הסתר אסתיר שהרי כבר כתב קודם לזה וקם העם הזה וזנה וגו' והרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר

היום עבדים והארץ אשר נתתה וגו' הנה אנחנו עבדים עליה ותבואתה מרבה למלכים אשר נתתה עלינו בחטאותינו ועל גויותינו מושלים ובבחתנו כרצונם ובצרה גדולה אנחנו. וכן לא שבו אלא מקצת השבטים ולא החזיקו אלא במקצת הארץ, והואיל וכן קדושה זו יש לה כח אף לזמן הגלות.

ומדוקדק בזה לשון הרמב"ם (פ"א מהל' תרומות ה"ה) שכתב, קדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קידשה לעת"ל, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שניה העומדת לעולם. ודו"ק.

ולפ"ז הא דתניא בס"ע ומייתנין לה ביבמות (פב:) ירושה ראשונה ושניה יש להן ושלישית אין להן, הך קדושה שלעת"ל אינה מתיחסת לקדושה שניה בלבד לומר דקדושה הראשונה בטלה לגמרי וקדושה שניה היא הקיימת לעולם, אלא שתי הקדושות קיימות וקדושה אחת היא, אלא שקדושה שניה באה לקיים קדושת הארץ גם בזמן הגלות.

והנה אחא דאמרו בשבת (פח.) מכאן מודעה רבה לאורייתא. פי' הרשב"א דכ"ז דוקא קודם שנכנסו לארץ אבל בכניסתם לארץ ניתנה להם על תנאי בעבור ישמרו חוקים וגו' ושוב אין מודעה. ולפ"ז הא דהדר קבלוה בימי אחשורוש לא הוצרך אלא לקבל עליהם התורה ברצון אף בגלותם מן הארץ, דומה לקדושה שנתקדשה אז הארץ בביאה שניה להיות קדושה אף בימי הגלות, והכל הולך אל מקום אחד.

ובמש"כ שתקופת הבית השני לא יצאה מכלל הגלות יבוארו כמה דברים, ומחס, מה שהתורה ביעודיה וכן הנביאים ברוב המקומות מדלגים על ענין הבית השני והורבנו ואינם מזכירים אלא גלות אחת וגאולה עולמית אחריה, דוק ותשכח. (ועמ"ש"כ בראשית א, ד).

שו"מ בס' אור ה' (מ"ג כלל ח' פ"ב) לר' חסדאי שקדמני בזה באורך וז"ל, ידוע שהגלות הזה שאנחנו בו היום הוא הגלות שנתחייב לנו בחורבן הבית הראשון, אלא שבניי בבל נפקדו ברשיון כורש מלך פרס והיו תחת ממשלתו ולא נגאלו לעולם אלא תמיד היו תחת מלכי מדי כו' ולפעמים היו מורדים היונים והפליג ה' לעשות עמהם גם כו' והיו שם אנכה"ג שהיו מוסכמים ממלכי האומות, סוף דבר הנה ענין בית שני כאילו מלך מצרים המושל עתה בארץ הצבי היה נתון רשות ליהודים אשר בקצת מדינות מלכותו לעלות ולבנות בית הבחירה בתנאי שישבו תחת ממשלתו, ולא יהיה מן הפלא אם לקצת הימים ימרדו בו שיהיה משם ושיעבוד בהם כן היה ענין בית שני כו'. ע"ש שיישב בזה הקושיא על אריכות הגלות וז"ל, האריכות הזה שהוא דבר מבחיל, שכבר יחשב שהוא בחוק היושר והשיווי שיהיה זמן העונש מתיחס אל הומר העון וקלותו, ולפי שהתבאר היות העונות שהייבו גלות בבל יותר חמורים הרבה מן העונות אשר חייבו הגלות הזה, כבר היה ראוי שיהיה זמן הגלות הזה מעט בהיקש אל זמן גלות בבל והתבאר מהפרסום והחוש ההיפך כו' אלא שהאמת הגמור שאין מקום להעריך היחסים וזה שהוא ידוע כו' והתבאר א"כ שאין מקום לתפוש עלינו מאריכות גלותנו, עכ"ל.²

ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע (ל, מז).

נראה דקאי על מש"כ לעיל (ו, כד) ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותינו כיום הזה, הרי טוב וחיים. ודו"ק.

² א. ה. עי' מש"כ עוד רבינו בבי' דרשות סי' יד.

ביום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה ומה זה שכתב שוב ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא דמשמע שאחרי כל האמור יסתיר פניו שנית, ע"ש שנדחק.

ותימה דבגמ' פירשו זה בטו"ט דעתם בחולין (קלט:) אסתיר מן התורה מניין ואנכי הסתר אסתיר ע"ש.²

ויבאר בהקדם משארו"ל בפ"ק דמגילה (יב.) מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה כו' מפני שהשתחוו לצלם, והנה הדבר מפורש כאן בפסוק ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים, וק"ל.

ולפי מאמרו ז"ל דקאי על גזרת המן הדברים מבוארים בפשיטות, שהכתוב אמר שאחרי שכבר מצאוהו רעות רבות וצרות ויהיה לאכול בשעת חורבן הבית שוב תהא שם הסתרת פנים פעם שנית בימי המן. ומה טעם, כי פנה אל אלהים אחרים ששוב השתחוו לצלם של נבוכדנצר.

ובזה יובן מה שארו"ל ביומא (טט:) על אנכה"ג בשעה שביקשו רחמים איצרא דע"ז ויזעקו בקול גדול אל ה' אלקיהם מאי אמור אמר רב ואיתימא ר"י בייא בייא היינו האי דאחרביה למקדשא

וקליה להיכלא וקטלינהו לכולהו צדיקי ואגלינהו לישראל מארעהון ועדין מרקד בינן כו', ע"ש, ודו"ק.

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל (לא, יט).

הנה המצוה הראשונה בתורה היא פו"ר והאחרונה כתיבת ס"ת, כי פו"ר קיום העולם וכתיבת ס"ת קיום התורה [וכ"כ המגלה עמוקות (פרשת וילך) שמוצות פו"ר בתורה ג"כ], וזהו הענין שמי שאין לו זש"ק משתדל להוציא ספר.

והנה בשבת (לא.) אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עיתים לתורה, עסקת בפו"ר, ציפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר. והנה ג' אחרונות הם כנגד ג' הראשונות [כי הם חג"ת ונה"י, ומ"ש אח"כ יראת ה' היא אוצרו היא מלכות, וד"ל] כי ציפית לישועה כנגד נשאת ונתת באמונה כי שניהם ענין אמונה וביטחון בה, פלפלת בחכמה כנגד קבעת עיתים לתורה, ואילו הבנת דבר מתוך דבר כנגד עסקת בפו"ר כי הוא פו"ר של הדעת.

הודעה משמחת

נותרו כמה עותקים של ספר **אור השם** לרבי חסדאי קרשקש במהדורה שהו"ל רבינו זצ"ל. ניתן להשיג במייל beitishai@gmail.com או ליצור קשר בפלאפון 0527175427. בברכה"ת

² ועמ"ש (לקמן לג, ב) בטעם הדבר שהיה יצרא דע"ז תקיף טובא בישראל עד שעה שנתבטל.

³ עמ"ש בביאורו בפ' תשא בדרוש פלפולה של תורה.
⁴ אמנם צע"ק דבגמ' מגילה דהתם אמרו שהשתחוו לצלם רק לפנים.